

חוקר הק.ג.ב. סאשה טמישנקו

ה'טרויקה' - שלושת החוקרים בשיפוט מהיר

משחתתך בסרט על ילדים חב"דיים שלומדים תורה במחתרת...

לפני כחודש ימים יצא לשוק תקליטור ובו דרמה עלילתית אודות ילדים יהודים שלומדים תורה במחתרת, כאשר אחריהם רודפת פלוגה מבצעים של הק.ג.ב. ובלש ערמומי בשם ניקולאי פדנצ'יק - רוסי גבוה שמגלם את דמותו של הסוכן הערמומי והחלקלק שאוזנו נמצאת בכל מקום • העלילה רצופת מתח; מעקבים ביער המושלג, רשימות שחורות, וכן בלש שרושם, עוקב ובולש בכל פינה • סרט חדש הממחיש מול העינים את סיפורי מסירות הנפש שקראנו ושמענו עד היום מפי זקני החסידים...

מאת מנחם זיגלבוים

כ פר ציורי קטן. בתי עץ נמוכים. תרנגולות מזלגות בין ערמות התבן. מעטה צחור של שלג בוקק עוטה את הכפר. דממה ושלווה קסומים. כמו נצחיים. לפתע נכנסת מכונית מדגם 'וולגה' שחורה ומגושמת ומפרה את השלווה בקול נהם המנוע. ארבעה חיילים לובשי מדים

את חייהם והצליחו בכך במידה רבה. הם החלו להקים את היחידים ואת תלמודי התורה שפעלו במחתרת תוך סיכון עצום". בין כה וכה מוקרנים על המסך מראות מתוך העלילה. **ארבעת החסידים שנאסרו בתחילת הסרט, מונסים לחדר החקירות, מוקפים בקציני ק.ג.ב. חמורי סבר. הם נעמדים זה לצד זה ומחכים לסאשה**

שבעבותיו קמנו בוקר אחד והחלטנו להפיק סרטים. זה נוצר לאחר תהליך חשיבתי במטרה להפיק משהו שיתאים לילדי המשפחות החרדיות באמצעים שמאפשר העידן המודרני של ימינו".

הסרט הראשון שהפיקו האחים גרובייס, היה סיפורו של רבי חנינא בן דוסא. "זה נעשה בצורה חובבנית לחלוטין" – מודה גרובייס – "אבל זו היתה חלוציות".

לאחר מכן הפיקו את הסרט "ניצוץ באפלה" המספר את הסיפור אודות הרבי הרש"ב שהורה לחסידו הסוחר להדליק נרות חנוכה ביער ובעקבות כך הוא ניצל ממזימתם של שודדי היער שרצו לרוצחו נפש.

ברבות הימים הם הלכו והתמקצעו. ההפקות היו ממוקדות יותר, התסריטים מקצועיים והדמויות אוטנטיות יותר. בניגוד לכל חברת הפקות סרטים אחרת, הם לא לקחו שחקנים מקצועיים שלמדו משחק "שחקן לא דתי לעולם לא יוכל לשקף את דמותו של רבי יוחנן בן זכאי או של אדמו"ר הרש"ב" – אומר גרובייס – "גם אם יהיה השחקן הטוב ביותר בעולם".

ברבות הימים הפיקו שנים-עשר סרטים

• השוטרים שמקיפים את האסירים מסירים מהם בכח את הציציות שעל גופם. כשסאשה, הקצין הבכיר מתחיל בחקירה, הוא מתרגז על כך שהסירו להם את הציציות בטרם הזמן. "אם אין להם ציציות הם לא חב"דניקים" – הוא אומר ולאחר מכן רוטן ברוסית כבדה ומתגלגלת

קופצים ונכנסים לראות הבקתות. כעבור רגעים אחדים הם יוצאים, סוחבים אחריהם שלושה חסידים. הם לופתים אותם ומכניסים אותם בכח לתוך המכונית. עד מהרה זו נעלמת מהמקום כלעומת שבאה.

כך מתחילה עלילת הסרט "מאחורי מסך הברזל" היוצא לאור בימים אלה בהפקת האחים גרובייס – המתעד את חיי מסירות הנפש של חסידי חב"ד ברוסיה הסובייטית לשמירת חיי תורה וקיום מצוות.

הסרט משתרע למעשה על פני שני תקליטורים שכל אחד מהם הוא כחמישים דקות. "מאחורי מסך הברזל" ו"יהדות הדממה" – שם. סרט רב עלילה הממחיש לאלו שלא היו "שם" את מוראות אותם ימים אפלים בהיסטוריה היהודית ברוסיה.

א ת הסרט פותח פרופסור ירמיהו ברנובר המשחזר בקצרה את המאורעות ההיסטוריים שהובילו לרדיפת היהדות: "רוסיה עד לפני המהפכה היתה מבצר של העם היהודי. מאות אלפי בחורים ונערים למדו בישיבות השונות – הרבה יותר מאשר יש היום בארץ ישראל. בראש הרודפים עמדו הבולשביקים שרבים מהם היו יהודים, ובהם טרוצקי, ברנסטיין, ואפילו מייסד הצי.ק.א. (הידוע לימים ק.ג.ב.) – רוצקי.

"למרות כל הרדיפות, היתה תנועה אחת שלא נכנעה – תנועת חב"ד. במכתבים שהגיעו אל החסידים בדרך-לא דרך, קיבלו את הוראותיו של הרבי הריי"צ כי אין כל קיום יהודי ללא חינוך יהודי. החסידים סיכנו

טמישנקו – שאינו רק שחקן, אלא אכן שימש כמפקד ק.ג.ב. בימים הקשים.

יהודה גרובייס, מפיק הסרט: "סאשה טמישנקו היה קצין בכיר בק.ג.ב. לשעבר, וגם כיום הוא נמצא בשירות המשטרה של רוסיה. במהלך ההסרטה יצא לי לשוחח עמו והוא סיפר כי הוא עצמו השתתף בחקירות של יהודים ששמרו על דתם. בין השאר סיפר כי לא פעם כיבה עליהם סיגירות והציק להם נוראות. ברגע של גילוי לב שאלתי אותו למה הוא עשה זאת, והוא השיב "האמנתי אז בקומוניזם בכל ליבי..."

ה שוטרים שמקיפים את האסירים מסירים מהם בכח את הציציות שעל גופם. כשסאשה, הקצין הבכיר מתחיל בחקירה, הוא מתרגז על כך שהסירו להם את הציציות בטרם הזמן. "אם אין להם ציציות הם לא חב"דניקים" – הוא אומר ולאחר מכן רוטן ברוסית כבדה ומתגלגלת.

יהודה גרובייס: "בשלב הכנת השחקנים, לא חיפשתי שחקנים מקצועיים, אלא דווקא שוטרים ואנשי ק.ג.ב. שאכן כיהנו בתפקידים אלה באותה תקופה, השתתפו בחקירות, וחוו את המאורעות על בשרם".

ה אחים גרובייס היו הנחשונים להוציא קלטות וידאו ותקליטורים לצפייה ובהם סרטי עלילה על בסיס סיפורי חז"ל וקורות ימי ישראל. עד אז פעלו בשטח תיאטרוני בובות, והצגות שונות. גרובייס למעשה חוללו שינוי בתפיסה המחשבתית בציבור החרדי.

• מה הניע אתכם לעשות זאת? קשה להצביע על 'בום' מסוים,

בתוך חומות הכלא

בין שאר המראות, מרתק לראות מול העיניים מושגים שהיו בגדר "ערטילאיים" עד לאחרונה.

לקראת הסוף ניתן לראות את בית הכלא בפנים. השומרים קשוחי-המבט מסתובבים במסדרונות וצעדיהם נוקשים. מדי פעם הם מביטים בעיניית שבדלת, ועוקבים אחר מעשי הילדים האסירים. בשלב מסוים, כשהילדים חשים שהשומרים אינם באזור, הם קמים ממיטות הברזל החלודות על פי אות מוסכם, ומתייעצים ביניהם ומחליטים שלא לספר בחקירה מאומה, מלבד זאת שהם שיחקו ביניהם.

בשעת החקירה הרועמת של סאשה טמישנקו. הילדים נקראים בזה אחר זה, והם עומדים באומץ מול החוקר "אם אתה רוצה לשלוח אותי לסיביר, תמחר לעשות זאת לפני שתאחר את הרכבת", אומר הילד. ילד נוסף שמובא לחקירה גם הוא טוען כי רק שיחקו. כשהחוקר מרעים עליו בקולו הוא אומר לו "החוק הקומוניסטי הוא נגד הקב"ה וכל דבר שנגד הקב"ה ייעלם מהעולם". החוקר פורץ בצחוק רועם.

שונים אודות חז"ל וגדולי ישראל. לפני כשנה הגו את הרעיון לצלם משהו מסוג אחר, שונה מתמיד, סיפורים עכשוויים שכל אחד מהצופים יכול היה להיות בו. הפור נפל על סיפורם של יהודי רוסיה שמאחורי מסך הברזל.

הרעיון קרם עור וגידים, והאחים גרובייס החלו לבצע אותו הלכה למעשה.

לפני כחודשיים ימים נסעו האחים גרובייס, עם אביהם ר' בן ציון, אף הוא משחק בסרט, לקייב בירת אוקראינה ובעזרת שלוחי חבי"ד בקייב ר' מרדכי לבנהרץ, ר' מנחם קורצוויל, בסיועו הרב של גבריאל גורדונוב, מנהל בית הספר חבי"ד בקייב – החלו לערוך את החזרות לקראת הסרט.

הם אספו שחקנים אוטנטיים, כאלה ששימשו כחוקרים וקצינים בק.ג.ב., וכן אנשי משטרה שרבים מהם פעילים עד היום בשירות המשטרה. בין השחקנים ניתן למצוא את: סאשה טמישנקו – מפקד ק.ג.ב. לשעבר; ולנטין דולינא – גנרל; ניקולאי פדנצ'יק – סוכן ק.ג.ב.; ויקטור גברנקו – מפקד הכלא, ועוד שחקני משנה רבים. אנשים אלה הסכימו לשתף פעולה. מסתבר שהמשכורות הנמוכות המשולמות להם היום עבור שירותם, לא מספקות...

סאשה טמישנקו – מפקד ק.ג.ב. לשעבר, יושב במשרדו, מאחוריו הדגל האדום, ומסביב סממנים קומוניסטיים. הוא לובש מדי קצונה ועטור מדליות רבות. הוא מכה באצבע צרידה על השולחן בעודו מפזם את ההמנון "המלאכה שלנו גם מסוכנת וגם קשה". הוא מרוצה מעצמו, מלטף את המדליות שעל חזהו ואומר בסניפוק "המלאכה הסתיימה ועוד מעט אקבל את המדליה שלי".

לפתע נכנס קצין זוטר ומודיע לו על שלושה יהודים דתיים שמסתובבים באזור ומלמדים תורה את ילדי ישראל. "לא תוכל לעלות בדרגה בטרם תתפוס אותם". מכאן מתחיל מרדף אחרי שלושת החסידים, בעזרת 'פלוגת המבצעים', וסוכן ק.ג.ב. שתול בשם ניקולאי פדנצ'יק – רוסי גבוה המגלם את הסוכן הערמומי, החלקלק שאוזנו נמצאת בכל מקום...

בשלב זה המתח מגיע לשיאו. מעקבים ביער המושלג, רשימות שחורות. ניתן לפגוש את ניקולאי הממוחל בשלל מקומות, כמו בעיצומו של ליל סערה בפתח בית הכנסת. השלג יורד, הסיגריה מוצתת, והוא רושם, עוקב ובולש בכל פינה. כך גם בתפילה המתקיימת בית הכנסת, כששני היהודים מדברים ביניהם, ואוזנו כרויה במקום הנכון...

לאורך כל הסרט, ניתן לפגוש מראות אוטנטיים שכדוגמתם רק באוקראינה אפשר למצוא, כמו היערות המושלגים, הכפרים הקטנים והצירויים, או למשל את התמונה של הילדים שיושבים במרתף קטן שקירותיו מקולפים, לומדים תורה ושרים "ניעט ניעט ניקאוון" – אך כאשר מודיע הילד שעל הסף כי אנשי ק.ג.ב. מגיעים, הם נמלטים במהירות דרך פתח צדדי נוסף.

הפעם זה הצליח להם. אבל לאחר בילוש המקצועי של ניקולאי הערמומי, הם נתפסים "על חם" כשהם לומדים תורה במרתף אפלולי. בזה אחר זה הם מועלים על "העורב השחור" – אותה משאית שחורה שהטילה את אימתה על אזרחי רוסיה, וכשהיו רואים

ר' שלמה וילהלם מלמד ילדים יהודים בסתר

יהודים בני הגולה הדויה שרים את 'הנרות הללו'

ניקולאי הבלש תופס יהודי ברחוב

החיילים מכניסים את החסידים למכונית הק.ג.ב.

הילדים מועלים על "העורב השחור"

ר' בן ציון גרובייס עם הילדים בתא המאסר

ילד יהודי בחקירה. מאחור הדגל האדום הקומוניסט

ר' בן ציון גרובייס ובנו 'עומדים למשפט'

אותה, היו מיד מסתובבים ונעלמים מהאזור...

יהודה גרובייס: "הפחד מפני המשאית הזאת קיים עד היום. כשהסרטנו את הקטע בו רואים את הילדים מועלים על "העורב השחור", שכרנו שוטרים שחסמו את הרחוב לתנועת מכוניות, והכל היה ערוך לסרט בצורה מושלמת. מכוניות משטרה, שוטרים וקצינים במדים, המכונית המפחידה. מושלם. באותה שעה שמנו לב כי אזרחים שעברו ברחוב, כשראו מרחוק את הסממנים הללו, סבו לאחור במהירות. מכוניות עצרו בחריקת בלמים, ואף הם הסתובבו ונמלטו במהירות מהמקום..."

בין השחקנים ניתן למצוא את הרב שלמה וילהלם, השליח בזייטומיר והגלילות. מסתבר, שבין כל עיסוקיו מצא גם זמן להעביר מסר לילדי ישראל שבארץ ישראל, אודות חיי מסירות הנפש של יהודי רוסיה.

כשהוא חובש כובע איכרים כבד, יושב הרב וילהלם עם המלמד בחדר צר וקטן. הכל חשאי. הכל שקט. נקישה מוסכמת ומהוססת על הדלת. ילד נכנס לחצר פנימית ומשם לחדרון קטן וצר. עד מהרה מתאספים חמישה ילדים. רואים כי קר להם. ה'מלמד' מסביר עד כמה חשוב ללמוד תורה למרות הפחד, והוא מביא את משלו של רבי עקיבא אודות השועל והדגים.

גם היציאה שלהם מה'חידר' המחתרתי, נעשית לאחר ווידוא שהשטח בחוץ 'נקי'.

מלאכת ההסרטה נמשכה עשרה ימים, ובהם מאות שעות של פעולה, במטרה להפיק מהם חמישים דקות נטו של סרט. את העיבוד, העריכה וההפקה מבצעים האחים גרובייס בעצמם באולפן שלהם בקומה השנייה של בית ישן במרכז בני-ברק.

קטעי הסרט מופיעים על המסך, ויהודה מריץ ביד בטוחה את החלקים השונים, מרכיב ו"תופר" אותם, משמיט את הקטעים הפחות רלוונטיים. לאחר מכן הוא משלב פעלולים, ואפקטים שונים. הוא משלב כיתובים – בעיקר בקטעים הזקוקים לתרגום מרוסית לעברית. לאחר מכן הוא מוסיף פס קול, ובו מוזיקה – לעיתים חסידית מרנינת-לב ולעיתים עצובה, נוגה, המוסיפה עוצמה לתמונות שרצות על המסך.

● מה ריגש אותך במהלך מלאכת ההסרטה?

"לקראת סיום החלק הראשון של הסרט, ניתן לראות את המעמד של הדלקת הנרות במרתף חשוך, כאשר כמה יהודים בני הגולה הדוויה שרים את 'הנרות הללו'. באותם רגעים עמדו דמעות בעיני, כשחשתי עד כמה גדול ואמיתי היה הפחד כל השנים".

מסתבר כי לאחר שחומת הברזל של ברית המועצות נפלה, למרות שעברו עשר שנים, עדיין קשה למשטר הקומוניסטי רב-השנים להשתחרר מכבליו הדיקטטוריים באופן מהיר ומייד. ניתן עדיין לחוש את אוירת ההדלק והמחנק שהוטבע באנשי השלטון.

"יש לי לכך דוגמאות רבות" – אומר יהודה גרובייס – "ואספר על אחת מהן. בשלב מסוים צילמנו בבית כלא לשעבר הנמצא מתחת לאדמה. כיום המקום משמש למוזיאון, (בין השאר ניתן למצוא שם דוגמא של ה"עגלה השחורה" שבכמותה לקחו את אדמו"ר

משלוחי מנות ברמה אחרת

תצוגה ומכירה

החל מיום שלישי, ד' אדר
בשעות 7:00-9:00 בערב

במקום ת ערד
מכירת אביזרים
למשלוחי מנות

לתאום טלפוני: 019-9600-03 (03)
052-685-182; 052-586-378 (052)

הזקן למאסר). לא צריך להיות חכם גדול כדי להבין שלא כל דבר נעשה ברשות ובהסכמת השלטונות, כיוון שתוכן הסרט לא מחמיא, בלשון המעטה, ל"אמא רוסיה".

"ביום האחרון להסרטה, כשהיינו בעיצומם של הצילומים וצילמנו עשרות אנשים, רובם שוטרים וקצינים לשעבר ובהווה, נכנס לפתע פקיד ממשלה בכיר. הוא נעל את הדלת מבפנים ואמר בקול נוקשה "אתם לא יוצאים החוצה מבלי שנקבל מכם את הקלטות". כזה דבר יכול להיות רק בסרטים, אבל זה אירע מול עיני במציאות..."

"ליבי החסיר פעימה. זה היה החלק הסופי אך הקריטי של הצילומים. השתדלתי לשוות מראה רגוע, וצעקתי למתורגמן שיאמר לפקיד הממשלתי הזה שלא יפריע לצילומים, ואם הוא רוצה העתקים של הסרטים, אנחנו ניתן הוראה לחברת צילום שתכין עבורו עותק, ובשבוע הקרוב שעדיין נשהה באוקראינה נספיק להכין לו כמה העתקים שהוא רוצה..."

"המתורגמן תרגם, והלה אמר: 'אה, אתם נמצאים כאן עוד שבוע – אם כן, אנחנו עוד נניח את ידינו עליכם', ועזב את המקום..."

"למותר לציין כי כמה שעות לאחר מכן כבר היינו מחוץ

לאורך כל הסרט, ניתן לפגוש מראות אוטנטיים שכדוגמתם רק באוקראינה אפשר למצוא, כמו היערות המושלגים, הכפרים הקטנים והציוריים, או למשל את התמונה של הילדים שיושבים במרתף קטן שקירותיו מקולפים, לומדים תורה ושרים "ניעט ניעט ניקאוו"

לגבולות אוקראינה. את העצה הזאת למדנו מדברי הגמרא האומרת כי "המתעסק עם גוי ירחיב לו את הזמן" – והעבודה שאמרתי כי אני נמצא עוד שבוע, אכן עזרה..."

כ שאני שואל את גרובייס האם אין זה נראה לו 'אחרית הימים' לשתף קציני ק.ג.ב. בסרט אודות לימוד תורה במחנת, הוא מספר סיפור מרתק:

"לאחר נפילת מסך הברזל הגיע לקייב אחד מזקני החסידים. הלה שלא האמין למראה עיניו התעטף בטלית, לבש את התפילין, וכך החל צועד לעבר בית הכנסת. בעודו פוסע ברחובות העיר כשעיניו מלאות דמעות, פנה החסיד לכל שוטר שנקרה בדרכו ושאלו "היכן נמצא בית הכנסת?" כך – הסביר הזקן – חשתי את ניצחון היהדות על הקומוניזם.

"ופעם הגיע יהודי בלבוש חסידי לאחד הכפרים הקטנים. לפתע יצאה זקנה מתושבות המקום מביתה וראתה לנגד עיניה דמות יהודית טיפוסית. הזקנה התרגשה והחלה לפתע לזעוק: "טאטע איז צוריק גקומען, משיח איז גקומען". (אבא חזר, משיח הגיע) – – –